Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö

Eurooppalaisten työmarkkinajärjestöjen edustavuus Elintarvike- ja juomateollisuus

Tiivistelmä

Johdanto

Tutkimuksen tarkoituksena on hankkia alakohtaisen työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun edistämiseksi tarvittavat tiedot elintarvike- ja juomateollisuuden alalla. Euroopan työelämän suhteiden seurantakeskuksen (EIRO) Euroopan komission pyynnöstä tekemässä edustavuustutkimusten sarjassa pyritään määrittämään ne työmarkkinaosapuolten etujärjestöt, joita on kuultava Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) mukaisesti. Tutkimuksessa määritetään näin ollen asiaankuuluvat elintarvike- ja juomateollisuuden alan kansalliset työmarkkinaosapuolet käyttäen ylhäältä alaspäin suuntautuvaa lähestymistapaa (eurooppalaisten jäsenjärjestöjen jäsenten luettelointi) sekä alhaalta ylöspäin suuntautuvaa lähestymistapaa, jossa hyödynnetään EIRO:n kansallisia yhteyshenkilöitä.

Euroopan työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun tehokkuus riippuu alan kansallisten toimijoiden edustavuudesta: vain riittävästi edustetut järjestöt voivat osallistua Euroopan työmarkkinaosapuolten vuoropuheluun.

Kansallinen järjestö katsotaan asiaankuuluvaksi alan etujärjestöksi, jos se täyttää seuraavat kriteerit:

a) järjestön toiminta-alue liittyy kyseiseen toimialaan

b) järjestö osallistuu joko säännöllisesti alakohtaisiin työehtosopimusneuvotteluihin ja/tai on jonkin asiaankuuluvan eurooppalaisen etujärjestön jäsen.

Eurooppalaisen järjestön katsotaan olevan asiaankuuluva alan etujärjestö, jos se kuuluu komission luetteloon etujärjestöistä, joita on kuultava kyseisen alan puolesta SEUT:n 154 artiklan mukaisesti ja/tai jotka osallistuvat alalla käytävään Euroopan työmarkkinaosapuolten väliseen vuoropuheluun ja/tai jotka ovat pyytäneet kuulemista 154 artiklan mukaisesti.

Toimialan määritteleminen

Tässä tutkimuksessa elintarvike- ja juomateollisuuden ala määritellään Euroopan yhteisön tilastollisen toimialaluokituksen (NACE) (Rev. 2) mukaisesti, jotta eri maissa saadut tutkimustulokset olisivat vertailukelpoisia keskenään. Tarkemmin sanottuna ala rajautuu NACE-koodeihin C10 (elintarvikkeiden valmistus) ja C11 (juomien valmistus).

Taloudellinen tausta

Alan työllisyys

Eurostatin tilastojen mukaan alalla työskenteli 27 EU-maassa yli 4 739 900 henkilöä vuonna 2010, ja elintarvikkeiden valmistuksen osuus alasta oli yli 90 prosenttia. Alan työntekijöiden osuus on vain 2 prosenttia 27 EU-maan työntekijöiden kokonaismäärästä, ja alan toiminnan osuus on 2 prosenttia 27 EU-maan yhteenlasketusta bruttokansantuotteesta. Miehiä on yli 58 prosenttia alan molempien sektorien työntekijöistä, mutta naisten osuus on suurempi elintarvikkeiden valmistuksen (43 prosenttia) kuin juomien valmistuksen (29 prosenttia) alalla. Alalla ei toimi paljon yksityisiä elinkeinonharjoittajia tai käytetä oppisopimuskoulutusta, lukuun ottamatta Saksaa, Kreikkaa ja Italiaa, joissa näiden osuus on yli 20 prosenttia.

Elintarvike- ja juomateollisuuden alalla toimii noin 310 000 yritystä paikallisella ja alueellisella tasolla sekä myös kansainvälisillä markkinoilla. Suurin osuus tuotannosta tulee pieniltä ja keskisuurilta yrityksiltä sekä monikansallisilta yhtiöiltä. Noin 48,5 prosenttia kokonaisliikevaihdosta tulee pieniltä ja keskisuurilta yrityksiltä, ja 63 prosenttia kaikista työntekijöistä on niiden palveluksessa, kun taas 51,5 prosenttia liikevaihdosta tulee suurilta yrityksiltä ja 37 prosenttia työntekijöistä on suurten yritysten palveluksessa. Suurten yritysten osuus alan yrityksistä on kuitenkin vain 0,9 prosenttia.

Viimeaikainen kehitys
Finanssikriisillä on ollut jonkin verran vaikutusta elintarvike- ja juomateollisuuden alaan, muttei kuitenkaan yhtä merkittävästi kuin muihin aloihin. Työllisyys alkoi laskea vuoden 2008 kolmannella neljänneksellä, ja lasku jatkui vuoteen 2010 asti, minkä jälkeen se kääntyi nousuun.

Merkittävin alaan vaikuttava muutospaine aiheutuu globalisaatiosta. Kansainvälisen kaupan ja kansainvälisten pääomasijoitusten lisääntyminen on aiheuttanut merkittäviä muutoksia markkinoilla ja kaupankäyntitavoissa. Samalla kaupan vapautuminen ja kehittyvien talouksien vaurastuminen on tarjonnut uusia mahdollisuuksia markkinoilla ja synnyttänyt uutta kilpailua. Alan nykyisiä haasteita ovat asiakkaiden huoli hinnoista, elintarvikkeiden turvallisuudesta ja terveydestä sekä työvoiman alhainen tuottavuus ja riittämätön kehitys tutkimuksessa ja innovoinnissa.

Edunvalvonta kansallisella tasolla

Ammattijärjestöt
Ammattijärjestöjen työssä käyvien jäsenten määrä vaihtelee huomattavasti 1,5 miljoonasta (Yhdistyneessä kuningaskunnassa toimiva UNITE) vain muutamiin kymmeniin (Kreikassa toimiva POMYN). Huomattava vaihtelu johtuu eroista talouden koossa ja jäsenistön toiminta-alueen kattavuudessa, ei niinkään kyvystä houkutella jäseniä.

Kaikissa 27 maassa alalla toimii ainakin yksi ammattijärjestö. Edustavuustutkimukseen osallistumisen kriteerit täytti kaikkiaan 96 alan ammattijärjestöä, joten järjestelmästä heijastuu moniarvoisuus. Kuudessa maassa alalla on vain yksi ainoa järjestö, viidessä maassa on kaksi järjestöä ja kolmessa maassa kolme. Kolmessatoista maassa alan ammattijärjestöjä on neljä tai useampia, eli järjestökenttä on hajaantunut.

Työnantajajärjestöt
Alalla todettiin olevan kaikkiaan 115 työnantajajärjestöä 24 maassa. Kolmessa maassa (Kypros, Liettua ja Malta) ei ole alalla toimivaa työnantajajärjestöä. Yhdeksässä niistä 24 maasta, joissa toimii työnantajajärjestöjä, osa luetteloon merkityistä järjestöistä ei ole mukana työehtosopimusneuvotteluissa. Yleisesti liiketoiminnan tai kaupan etujärjestöt saattavat ajaa myös muita etuja kuin työmarkkinasuhteisiin liittyviä, ja näin on myös elintarvike- ja juomateollisuuden alalla.

Yhdeksässä niistä 24 maasta, joista saatiin alan järjestökenttään liittyviä tietoja, on perustettu ainoastaan yksi järjestö, ja niin ikään yhdeksässä 24 maasta (37,5 prosenttia) järjestöjä on neljä tai useampia. Työnantajajärjestöjen järjestelmä on siis moniarvoinen, kuten ammattijärjestöjen järjestelmäkin, joskin vielä laajamittaisemmin.

Työehtosopimusneuvottelut
Alan työehtosopimusneuvotteluiden kattavuus on vähintään 50 prosenttia kymmenessä niistä 21 maasta, joista oli saatavilla tietoja. Lisäksi yhdeksässä näistä 10 maasta kattavuus on 80 prosenttia tai suurempi. Tämä osoittaa, että työehtosopimusneuvotteluiden kattavuus on erittäin polarisoitunutta Euroopan maissa. Tässä yhteydessä on havaittavissa, että Pohjoismaissa, Belgiassa, Itävallassa ja Espanjassa sekä myöhemmin liittyneissä Sloveniassa ja Romaniassa kattavuus on suurin ja Portugalissa, Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja suurimmassa osassa muista uusista jäsenvaltioista kattavuus on melko pieni.

Edunvalvonnan eurooppalainen taso

Euroopan komissio on luokitellut SEUT:n 154 artiklan mukaisesti kuultaviksi työmarkkinaosapuoliksi seuraavat elintarvike- ja juomateollisuuden alan järjestöt: työntekijöitä edustava EFFAT (European Federation of Food, Agriculture and Tourism trade unions) ja työnantajia edustava Fooddrinkeurope.

EFFAT:lla on 54 suoraa jäsenjärjestöä 25 jäsenvaltiossa, ja niistä 39 on mukana alan työehtosopimusneuvotteluissa. Kannatta huomata, että Puolassa ja Portugalissa valtaosa luetteloon merkityistä ammattijärjestöistä ei ole minkään eurooppalaisen järjestön jäsen. Fooddrinkeuropella on 24 suoraa jäsenjärjestöä 22 jäsenvaltiossa, ja niistä 10 on mukana alan työehtosopimusneuvotteluissa. Vain 21 prosenttia työnantajajärjestöistä on Fooddrinkeuropen jäsenjärjestöjä, joten huomattava määrä alan työnantajajärjestöistä eri puolilla EU:ta ei kuulu Fooddrinkeuropeen.

Päätelmät

Ylhäältä alaspäin ja alhaalta ylöspäin suuntautuviin lähestymistapoihin perustuvassa, 27 EU-maassa toteutetussa tutkimuksessa kävi ilmi, että EFFAT (työntekijöiden puoli) ja Fooddrinkeurope (työnantajien puoli) ovat tärkeimmät EU:n laajuiset työnantajien ja työntekijöiden alan edustusjärjestöt.

Lisätietoja

"Representativeness of the European social partner organisations: Food and drink sector" (Euroopan työmarkkinaosapuolten edustavuus – Elintarvike- ja juomateollisuus) raportti on saatavissa osoitteesta http://www.eurofound.europa.eu/eiro/studies/tn1207014s/index.htm.

Lisätietoja antaa tiedottaja Camilla Galli da Bino, sähköposti: gdb@eurofound.europa.eu